

DLA doktori értekezés tézisei

Baranyai Barnabás

Kodály Zoltán hegedű-cselló *Duójának* hatása
Hermann Pál *Vonós kettes*, *Grand Duo* és Seiber
Mátyás *Sonata da Camera* című művére

Témavezető: Pintér Csilla Mária

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődés-
történeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2025

I. A kutatás előzményei

Dolgozatom főpillére a Kodály hegedű-cselló *Duó*. Popper Dávid és a magyarországi gordonka-tanszék működése jelentős mértékben járult hozzá a mű keletkezéséhez és későbbi elterjedéséhez, olyan előadókon keresztül, mint például Hermann Pál vagy Kerpely Jenő. Csuka Béla: *Arcképek a gordonkajáték történetéből Magyarországon* című fejezete, valamint Éder György: *Magyar gordonkások a 20. században*. Dénes Vera és Banda Ede életműve a Popper iskola tükrében című disszertációja rendkívül hasznosnak bizonyultak a történeti kontextus kialakításában. Disszertációm azt kívánja demonstrálni, hogy a Kodály *Duó*, az egyik első hegedű-gordonka kettős a 20. században, nagy jelentőséggel bír mind a hegedű-cselló duó -műfaj fejlődése szempontjából, mind pedig a zeneszerző életművében. Számos kritika, újságcikk, koncertbeszámoló és ismertető született a *Duóról*. Breuer János a *Kodály kalauzban* és Boronkay Antal *A hét zeneművében* részletes elemzést írt a *Duóról*. Maga a zeneszerző is megosztott néhány fontos gondolatot a mű keletkezésével kapcsolatban. Sok újdonsággal szolgál

Suzanne Barber Veiga doktori disszertációja (The Graduate School University of Kentucky, 1998.) *An analysis and comparison of the Duo of Zoltan Kodaly and the Sonata of Maurice Ravel for violin and violoncello*¹ amelyben Kodály Zoltán és Maurice Ravel hegedű-gordonka kettősét hasonlítja össze.

Kutatásom egyik fő célja az volt, hogy a *Duó*val párhuzamba állítva visszahozzak a köztudatba néhány méltatlanul népszerűtlen és elfeledett zeneszerzőt és hegedű-cselló kettőst. A *Duó* keletkezését követően számos magyar zeneszerző alkotott még ebben a műfajban, azonban személyes okokból és pusztán kíváncsiságból két Schiffer Adolf növendék: Hermann Pál és Seiber Mátyás alkotásaira esett a választásom. Hermann Pál műveiről – Menyhei Ádám komplex vizsgájának² kivételével (*Hermann Pál zongorás szóló- és kamarakompozíciói: Quatre Épigrammes; Toccata; Zongorasztvit; Piano trio*) – még nem készültek kutatások,

¹ Kodály Zoltán duójának és Maurice Ravel szonátájának elemzése és összehasonlítása hegedűre és csellóra

² 2019.09.04.

ezért forrásaimat a Hermann örökösöktől – Corrie Hermanntól és ifj. Paul Hermanntól – kaptam, valamint a holland Forbidden Music alapítvány segítette a munkámat. Seiber Mátyás művészetéről számos publikáció jelent meg. A fenti szerzemények felhasználásával készítettem összehasonlító elemzést. A Kodály *Duó*ról még senki sem készített ennyire részletekbe menő elemzést, Hermann Pál és Seiber Mátyás duóival való összehasonlításban pedig fontos megfigyelések kerültek napvilágra a *Duó* és Kodály Zoltán pedagógiájának hatásáról.

II. Források

Munkámban nagy segítséget nyújtottak Breuer János írásai. A *Kodály kalauz* történeti szempontból és az elemzésben is segítségemre volt, a *Kodály dokumentumok I.* pedig kritikák és újságcikkek beszámolóí alapján segített megragadni kutatásom központi tárgyát, a *Duót*. Fontos részletekre világítottak rá a kritikák, amelyek mind a *Duó* nemzetközi fogadtatását, mind az előadók felkészültségét bírálták, sok esetben Hermann Pált és Székely Zoltánt dicsérték, valamint az újfajta népies hangzást méltatták. Baranyay Piroska: *A gordonka születése* című disszertációja, valamint Stephen Bonta gordonkatörténeti írásai nagy hasznomra voltak a Bevezetés első felének elkészítésében, Éder György: *Magyar gordonkások a 20. században*. Dénes Vera és Banda Ede életműve a *Popper iskola tükrében* című disszertációja és Csuka Béla: *Arcképek a gordonkajáték történetéből Magyarországon* című írásai pedig segítettek kontextusba helyezni a csellista zeneszerzők műveit.

Carine Alders pontos életrajzi feljegyzései, a Hermann család történetei és Hermann Pál a háború alatt írt naplója sokkal mélyebb betekintést engedett a

zeneszerző életébe, közelebb kerülhettem a zeneszerző családjához és munkásságához. A több mint tíz éve tartó barátság Corrie Hermann-nal és a számtalan előadás a Hermann életműről segített megismerni a zeneszerző életművét.

Nem utolsó sorban Kodály Zoltán összegyűjtött írásai a *Visszatekintések* kötetekben, a Kodály növendékek interjúi Gábor Lilla: *Kodály pedagógiájának nyomában – Bárdos Lajos, Ádám Jenő, Kerényi György és Bors Irma visszaemlékezése*, valamint Kathryn Smith Bowers: *Egy váratlan fordulat Seiber Mátyás pályafutásában* című írásai voltak nagy segítségemre, hogy Seiber Mátyás zeneszerző életéről és Kodállal való viszonyáról több információt tudjak meg.

Ezek a források elősegítették a darabok összehasonlító elemzését.

III. Módszer

Kutatásom 3 fő vonalon futott végig:

1. A duók történeti kontextusának megteremtése a gordonka évszázadokon átívelő múltján keresztül. A magyar gordonkaiskola jelentősége, amely lehetőséget teremtett arra, hogy a magas fokú gordonkázás és zeneszerzés lehetővé tegye a *Duó*hoz hasonló mesterművek létrejöttét és előadását. A duó és duett műfaj pontos meghatározása.

2. A Kodály *Duó* elemzése, olyan aspektusokból, hogy összehasonlítható legyen a másik három duóval. A művek keletkezésének körülményei és az előadásokról szóló beszámolók összegyűjtése. Herman Pál és Seiber Mátyás duóinak elemzése és összehasonlítása a Kodály *Duó*val.

3. Az eredmények összegzése, Bartók Béla, Kodály Zoltán, valamint a bécsi iskola hatásának bizonyítása kottapéldákkal szemléltetve.

IV. Eredmények

Dolgozatom első fejezete a duó és duett fogalmakat tisztázza. Ez a fejezet fontos előzményekre világít rá a hegedű-cselló kettősök és más hangszerre íródott zenei művek múltját illetően.

A második fejezet Kodály Zoltán a vonósnégyes hangszereihez fűződött viszonyát, a mű keletkezés- és előadástörténetét, valamint a műelemzést tartalmazza. A *Duó* előadói között gyakran felmerül Hermann Pál – és jóbarátja, valamint kamarapartneré, Székely Zoltán– neve. Ez további bizonyíték Hermann és Kodály jó viszonyára. Hermann Pálra nagy hatással voltak Kodály Zoltán tanításai, a fiatal zeneszerző pedig számos alkalommal öregbítette a Kodály művek – köztük a *Duó* – hírnevét.

Disszertációm második fejezetében Hermann Pál életével és Kodály Zoltánhoz fűződött viszonyával foglalkozom, valamint a *Vonós kettest* és a *Grand Duót* elemzem és hasonlítom össze a Kodály *Duó*val. A *Vonós kettest* kapcsán feltártam a magyar népzene ihlette motívumokat, valamint a Hermann és Schönberg barátsága révén a műben található 12 fokú komponálási technikát. A *Grand Duót* teljes mértékben a Kodály műve ihlette, s ezt nem is

akarta titkolni a zeneszerző. A tételek és motívumok felépítése olykor teljesen megegyezik a darabokban. A *Grand Duo* ugyanakkor derűsebb, szórakoztatni vágyóbb zene Kodályénál.

Dolgozatom harmadik fejezetének témája Seiber Mátyás életrajza, különösen Kodály Zoltánhoz való viszonya, valamint a *Sonata da Camera* című mű és a Kodály-*Duó* összehasonlítása. A fejezetből kiderül, hogy Bartók és Kodály nagyra értékelték Seiber művészetét, valamint az is, hogy a zeneszerző új utakat keresett már egészen fiatalon. A műben található Bartók- és Kodály- idézetek, népzenei motívumok, a 12 fokú komponálás, a megkomponált jazz-szerű improvizációk, a permutáció-szerű motívum halmazok a bizonyítékai annak, hogy Seiber Mátyás hamar magába szívta és kibővítette mestereinek komponálási technikáit.

Dolgozatom utolsó fejezete összegzi az előzőekben taglalt hasonlóságokat és különbségeket, valamint kotta-példákkal szemlélteti azokat, és felhívja a figyelmet további részletekre.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

2018. augusztus 10.

Hollandia - Bergen

The International Holland Music Sessions (TIHMS)

Hermann Pál: *Vonós kettes,*

Piano trio - Andante tranquillo

Kruppa Bálint-hegedű, Menyhei Ádám-zongora, Baranyai Barnabás-cselló

2020. szeptember 8.

Budapest – Tóth Aladár Zeneiskola

Hermann Pál: *Vonós kettes*

Hermann Pál - *Piano trio - Andante tranquillo*

Langer Ágnes hegedű, Menyhei Ádám-zongora, Baranyai Barnabás-cselló

2021. szeptember 11.

Hollandia - Amszterdam

Hermann Pál - *Piano trio - Andante tranquillo*

Hermann Pál - *Suite for piano*

Hermann Pál - *Vonós kettes*

Henriëtte Bosmans - *Zongorás trió*

Kökény Eszter-hegedű, Menyhei Ádám-zongora,
Baranyai Barnabás-cselló

2021. szeptember 12.

Hollandia – Amszterdam

Hermann Pál - *Piano trio - Andante tranquillo*

Hermann Pál - *Suite for piano*

Hermann Pál - *Vonós kettes*

Kökény Eszter-hegedű, Menyhei Ádám-zongora,
Baranyai Barnabás-cselló

2022. augusztus 27.

Hollandia - Groede-i Nagytemplom

Hermann Pál - *Toccata for Piano*

Hermann Pál - *Piano trio - Andante tranquillo*

Ioana Olteanu-hegedű, Menyhei Ádám-zongora, Baranyai
Barnabás-cselló

2022. augusztus 28.

Hollandia - Den Hoorn (Texel)

Református templom

Hermann Pál - *Grand Duo* for violin and cello

Hermann Pál - *Piano trio - Andante tranquillo*

Ioana Olteanu-hegedű, Menyhei Ádám-zongora, Baranyai
Barnabás-cselló

2022. szeptember 4.

Hollandia – Corrie Hermann születésnapi koncertje

Hermann Pál - *Toccata for Piano*

Hermann Pál - *Piano trio - Andante tranquillo*

Hermann Pál - *Grand Duo* for violin and cello

Ioana Olteanu-hegedű, Menyhei Ádám-zongora, Baranyai
Barnabás-cselló